

Ένα πρωί, μετά από καιρό, θά άνοίξει τό κουτί μέ τίς φωτογραφίες τό όποιο τής είχε δώσει ό Νόρμαν και, καθώς τίς φυλλομετράει, βρίσκει ανάμεσά τους ένα γράμμα του. Τό άνοίγει, τό διαβάζει, συγκινεΐται. Ό Νόρμαν τριγυρνάει στό Σικάγο, έχοντας περασμένο στή γραβάτα του τό σκουλαρίκι πού του χάρισε ή Νίκη όταν χώριζαν, κοιτάει τό περιοδικό *An Eye on Society* πού έχει ως εξώφυλλο τό φωτογραφικό πορτραΐτο τής Νίκης. Νέα συγκίνηση. Ό γάμος τής Νίκης τής μοδίστρας μέ τόν Πρόδρομο τόν ράφτη έγινε, ή τάξη δέν διασαλεύτηκε, ό έρωτάς της όμως μέ τόν Νόρμαν έμεινε μέσα στους δυό κρυφός πόνος και κρυφή χαρά.

Η υπερπόντια έλληνική μετανάστευση στάθηκε για όσους έφυγαν τραγωδία και έποποιία ταυτόχρονα, ή τραγωδία του χωρισμού και του ξεριζωμού, ή έποποιία του μόχθου και τής προκοπής στον ξένο τόπο. Τό σχετικό βιωματικό υλικό είναι άφθονο. Ό Π. Βούλγαρης και ή Ίω. Καρυστιάνη τό άγνόησαν και τό περιφρόνησαν. Η άλήθεια των πραγμάτων παραβιάστηκε. Δέν έμεινε τίποτε πού να είναι άληθινό. Δέν έμεινε όρθιο ούτε τό πυρηνικό γεγονός τής μετανάστευσης, ότι δηλαδή αυτές οι χιλιάδες γυναΐκες από τά χωριά τής Ελλάδας μετανάστευσαν στην Άμερική και στον Καναδά και στην Αυστραλία, άξεχώριστα όπως και οι άντρες, όχι, διάβολε, για να παντρευτούν, αλλά για να δουλέψουν σκληρά, σε δουλειές κάθε λογής, χωρίς λέξη άγγλικά. Μετανάστριες ήταν όχι νέφες. Ό Βούλγαρης πήρε τό δράμα και τό έπος και τά έκανε μελό. Δέν έχουμε τίποτε, τό ξαναλέμε, εναντίον του μελό, είναι ένα συμπαθές κινηματογραφικό είδος. Έχει όμως πάντοτε σημασία σε ποιά συμφραζόμενα, ιστορικά, πολιτιστικά και κοινωνικά τοποθετείται και πώς συνυφαίνεται μαζί τους. Όταν τό έρωτικό μελό παραφωνεΐ ή αντιφέρεται προς τά συμφραζόμε-

να αυτά, ή, πολύ περισσότερο, τά παραποιεΐ, τότε από συμπαθές μπορεί να φτάσει να γίνει ακόμη και έξοργιστικό.

ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ

ΕΣΤΙΑΣΕΙΣ

Ό Ντερριντά και ή μονταινική πολιτική

Ό πολιτικός Ντερριντά υπήρξε; Νομίζω πώς ναί, αλλά πρέπει να συγκριθεί με τόν Μονταίνο για να τό καταλάβουμε. Τό 1992 γράφει ένα έργο με υπότιτλο τή φράση του Μονταίνου «Τό “Μυστικό θεμέλιο τής έξουσίας”»,¹ μέ τήν όποία αυτός άνήγγε τήν έξουσία του νόμου στο γεγονός ότι υπάρχει, όχι ότι είναι δίκαιος. Τό έργο θέλει να δείξει ότι ή άπόληξη μιάς τέτοιας θέσης στον Μονταίνο² και πέραν αυτού μπορεί να μήν είναι σχετικιστική.³ Από τόν Μονταίνο άντλει ένα άλλο έργο, του 1994, τή φράση: «Ω φίλοι μου,

Όμιλία πού έγινε στην εκδήλωση: ΕΚΕΜΕΛ – Γαλλικό Ίνστιτούτο, «Γιμώντας τή μνήμη του Ζ. Ντερριντά», 15.11.2004.

¹ *Force de loi*, Galilée, Παρίσι 1994 (άγγλικά τό 1992). MONTAIGNE, *Essays*, εκδ. P. Villey, PUF, Παρίσι ²1965, τόμ. Γ', σ. 1072· μτφρ. Δοκίμια, Βιβλιοπωλείον τής «Εστίας», Άθήνα 1985, τόμ. Γ', σ. 357.

² Και στον έχθρό του Πασκάλ πού δανείζεται τήν ίδια φράση χωρίς να τό λείει (*Force de loi*, ό.π., σ. 29· βλ. Pascal, *Pensées*, εκδ. Brunschvicg, §294).

³ *Force de loi*, ό.π., σ. 31 κ.έ. («ίσως υπερβαίνει έναν συμβατιστικό ή όφελμιστικό σχετικισμό, έναν μηδενισμό», σ. 31).

δέν υπάρχουν φίλοι»,⁴ ή όποία δείχνει τό δρόμο πρός τήν υπέρβαση τοῦ ντεσιμονιστικοῦ ὀρισμοῦ τῆς πολιτικῆς. Μιά μελέτη πού γνωρίζω γιά τόν Ντερριντά καί τήν πολιτική δέν ἀναφέρει, ὅμως, τόν Μονταίνο.⁵ Ἄς καλύψουμε αὐτό τό κενό γιά νά τιμήσουμε τή μνήμη τοῦ φιλοσόφου.

Ὁ Μερλώ-Ποντύ σημειώνει ὅτι, παρά τόν θεωρητικό καί πρακτικό σκεπτικισμό του, τό ἐπέχειν τῆς κρίσεως ἀλλά καί τῶν δεσμεύσεων, ὁ Μονταίνος δεσμεύεται, ὅτι παρά τήν ἀπέχθειά του γιά τό ἄρχειν καί τό ἄρχεσθαι, πολιτεύεται, καί καταλήγει ὅτι ὁ σκεπτικισμός του δέν αἴρει τή μέρμνα γιά τή δίκαιη ὑπόθεση.⁶ Αὐτό δέν εἶναι ἀσυνεπές ἂν σκεφθοῦμε ὅτι στόχο τοῦ σκεπτικισμοῦ θεωρεῖ τήν περιφρούρηση τῆς ἐλευθερίας του. Ἄν ἡ δικαιοσύνη εἶναι ὅρος τῆς ἐλευθερίας, δέν αἴρεται. Ὁ νεότερος σκεπτικιστής, ὄχι τόσο ριζοσπάστης ὅσο ὁ ἀρχαῖος στή θεωρία, εἶναι ἐπαναστάτης στήν πράξη: Δέν συμμορφώνεται μέ τά θέσμιμα, ὑπερασπίζεται καί ἐναντίον τους τήν ἐλευθερία, καί τή δικαιοσύνη ὡς ὅρο τῆς. Ἔτσι ἔχει νόημα ἡ μονταίνικη πολιτική.

Μιά τέτοια πολιτική πάντα συναρτᾶται μέ τόν ὀρισμό τῆς γνώσης ὡς προϊόντος αὐτοαναίρεσης τοῦ σκεπτικισμοῦ. «Ἡ ἴδια ἀμφιβολία θά ἀποδειχθεῖ βεβαιότητα», λέει ὁ Μερλώ-Ποντύ.⁷ Πλήν αὐτός ὁ ὀρισμός ὁδηγεῖ στή νεότερη διαλεκτική. Γιά τόν Ἐγελο, ἡ γνώση εἶναι προϊόν τοῦ «αὐτολοκληρωμένου σκεπτικισμοῦ»,⁸ καί ἀρχή τῆς συγκρότησης ἐνοσιῶν

γενικά εἶναι ἀντίστοιχα ἡ ἀρνητική αὐτοσχέσια κάθε ἔννοιας. Ἡ «ταυτότητα τῆς ταυτότητας καί τῆς διαφορᾶς» ἐκφράζει τήν ἴδια ἀρχή: Μή ἀναίρεσιμη θά εἶναι λ.χ. ἡ δικαιοσύνη ὄχι ὡς ἀντίθετο τῆς ἀδικίας, ἀλλά ὡς τό πλαίσιο πού δίνει σέ αὐτά τά ἀντίθετα καί μία ταυτότητα καί μία διαφορά, γιά νά μήν εἶναι οὔτε ἄσχετα οὔτε τό ἴδιο: ταυτότητα τῆς ταυτότητας καί τῆς διαφορᾶς. Σέ αὐτό τό σχῆμα, ἡ μή ἀναίρεσιμη δικαιοσύνη ὡς ὅρος τῆς σκεπτικῆς πρακτικῆς θά ὀρίζεται λοιπόν ὡς τό πλαίσιο γιά τήν ἀντίθεση δικαιοσύνης καί ἀδικίας.

Μήπως εἶναι ἀναχρονιστικό ὅτι ὑπάγω τόν Μονταίνο σέ ἓνα τέτοιο σκεπτικό; Ἡ γνώση παράγεται ὡς αὐτοαναίρεση τοῦ σκεπτικισμοῦ μόνο ἂν ἔχει ἀποκλεισθεῖ μία ἀρχικά ἄμεση ἐπαφή μέ τά πράγματα, ἂν τό ἄμεσο θεωρεῖται προϊόν ἄρσης τῆς μεσολάβησης. Αὐτή εἶναι μία ἐγγελιανή θέση, τήν υἱοθετεῖ ὁ Ντερριντά,⁹ καί ἐδῶθε συνάγεται ὅτι δέν ὑπάρχει τό ἐκτός κειμένου. Τί δουλειά ἔχει ὁ Μονταίνος; Αὐτός ἔλεγε: «Περισσότερη ἢ φασαρία νά ἐρμηνευθοῦν οἱ ἐρμηνεῖτες παρά νά ἐρμηνευθοῦν τά πράγματα, καί περισσότερα τά βιβλία σχετικά μέ τά βιβλία παρά μέ ὅποιο ἄλλο θέμα: Δέν κάνομε ἄλλο ἀπό τό νά ἀλληλοὑπομνηματίζαστε».¹⁰ Δέν λέει ὅτι δέν ὑπάρχει τό ἐκτός κειμένου, ἀφήνει ἀρχικά ἀνοικτή τή δυνατότητα μᾶς ἐπαφῆς μέ τά πράγματα, ὥσπου στό τέλος τήν αἴρει. Δίκην ρητορικῆς ἐμφάσεως; Ἡ ἐπειδῆ ὑπονοεῖ ὅτι καί ὅταν ὑπάρχει ἀμεσότητα δέν εἶναι ἀδιαμεσολάβητη ἀλλά προϊόν τῆς ἄρσης τῶν ἐμποδίων, τῶν ὑπαρχουσῶν ἐρμηνειῶν, ὅτι τό ἄμεσο εἶναι ἡ ἄρση μᾶς μεσολάβησης, ὄχι πρῶτο ἀλλά δεύτερο; Ἡ ὑπόνοια

⁴ Ἀποδιδόταν στόν Ἀριστοτέλη (*Politiques de l'amitié*, Galilée, Παρίσι 1994, σ. 17 κ.ά.).

⁵ R. Beardsworth, *Derrida and the Political*, Routledge, Λονδίνο-Νέα Ἰόρκη 1996, Index.

⁶ M. Merleau-Ponty, «Lecture de Montaigne» *Signes*, Gallimard, 1960, βλ. σ. 339.

⁷ Ὁ.π., σ. 334.

⁸ Βλ. Hegel, *Werke in 20 Bänden*, Suhrkamp, Φραγκφούρτη 1969, τόμ. 3, σ. 72.

⁹ *De la grammatologie*, Minuit, Παρίσι 1968, σ. 226: «Ἡ ἀμεσότητα εἶναι ἓνα παράγωγο» (μτφρ. Πέρι γραμματολογίας, Γνώση, Ἀθήνα 1990).

¹⁰ *Essais*, ὁ.π., σ. 1069 μτφρ. σ. 353.

ένισχύεται από την αντίδραση του Λόκ σέ αυτόν: «Πείθει χωρίς λόγο», «δέν συλλογίζεται» αλλά γοητεύει.¹¹ Ίσως τίς παρόμοιες αντιδράσεις στόν Ντερριντά (ή στόν Έγκελο) ἐξηγεῖ μιά παρόμοια ἀπροθυμία τῶν ἐπικριτῶν τους νά δεχτοῦν ὅτι πρῖν ἀπό τό ἄμεσο ἔρχεται ἡ ἄρση τῆς μεσολάβησης, πρῖν ἀπό τή γνώση ἡ κριτική, ὅτι δέν ὑπάρχει ἄμεση παρουσία τῶν πραγμάτων. Γιά ὅποιον, ὅπως ὁ Λόκ, ἀπαιτεῖ τήν ἄμεση ἐπαφή τοῦ νοῦ μέ τίς ιδιότητες τους, μιά παραγωγή τῆς γνώσης ἀπό τήν αὐτοαναίρεση τῆς ἄρνησῆς της εἶναι προφανῶς περιττή, ἄρα παράλογη.

Ἡ ἀποκατασκευή (ἢ ἀποδόμηση, ὅπως λέγεται) εἶναι μιά κριτική ἰδιοποίηση ἐνοιῶν πού ἀναδεικνύει ἐκάστοτε τό ἀντιθετικό πλαίσιο ὅπου συγκροτεῖται τό νόημα καί κρίνει ἀδύνατη τήν ἐφαρμογή τοῦ συγκροτηθέντος νόηματος στό ἴδιο τό πλαίσιο. Ἄν ἡ μεταφορά ἔχει νόημα σέ ἀντίθεση μέ τήν κυριολεξία, αὐτή δέν ἐφαρμόζεται στό πλαίσιο τοῦ ἑαυτοῦ της καί τοῦ ἀντιθέτου, ὅπως ἤθελε ἡ φιλοσοφία — οὔτε βέβαια ἡ μεταφορά, καίτοι διαβάζεται ἔτσι τό κείμενο αὐτό.¹² Ἡ μέν ἀναγωγή στό πλαίσιο εἶναι διαλεκτική, ἡ ἄρνηση τῆς ἐφαρμογῆς τῆς μίας ἀπό τίς ἀντίθετες ἐννοιες στήν ὅλη ἀντίθεση εἶναι, ἀντιθέτως, ὁ πυρήνας, θαρρῶ, ὅλων τῶν ντερριντιανῶν κριτικῶν στή διαλεκτική: Εἶναι ἐμφανῶς ἡ ἄρνηση τῆς ταυτότητας τῆς ταυτότητας καί τῆς διαφορᾶς ἢ ἀρνητικῆς αὐτοσχεσίας, κεντρικῆς διαλεκτικῆς στιγμῆς, ὅπως εἶπαμε.¹³

Πλῆν σέ ἓνα σημεῖο ἡ διαλεκτική ἐμμένει.

Ἄν κάτι, λ.χ. ἡ δικαιοσύνη, εἶναι ὄρος τῆς ἀποκατασκευῆς, δέν εἶναι ἀποκατασκευάσιμο. Αὐτό ὅμως μᾶλλον σημαίνει ὅτι ἡ δικαιοσύνη, μέ τροποποιημένη ἐννοια βέβαια, εἶναι τότε καί τό πλαίσιο τῆς ἀδικίας καί τῆς δικαιοσύνης ὡς ἀντιθέτων. Ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι αὐτή ἡ πιθανολογούμενη ὑπόρρητη ἐπιστροφή τῆς διαλεκτικῆς προκύπτει στόν Ντερριντά ὡς ἐπιστροφή στήν πολιτική τοῦ Μονταίνιου.

Τό 1993 λέει ὅτι «ἐξίσου μὴ ἀποκατασκευάσιμη μέ τήν ἴδια τή δυνατότητα τῆς ἀποκατασκευῆς» εἶναι «μιά ὀρισμένη ἐμπειρία τῆς χειραφετητικῆς ὑπόσχεσης», ἡ «δικαιοσύνη», μᾶλλον ὑπό εὐρεία ἐννοια, ἀφοῦ εἶναι «ἡ δυνατότητα τῆς δικαιοσύνης» προφανῶς μέ στενή ἐννοια, ὅποτε ἡ ἀποκατασκευή εἶναι ἀπλῶς ἡ «σκέψη... τῆς μὴ ἀποκατασκευάσιμης δικαιοσύνης», πάλι μέ τήν εὐρεία ἐννοια τοῦ πλαισίου.¹⁴ Ἡδῆ τό 1992 ἔλεγε: Δέν ἀποκατασκευάζεται «ἡ δικαιοσύνη αὐτή τούτη, ἂν ὑπάρχει κάτι τέτοιο», καί κατέληγε: «Ἡ ἀποκατασκευή εἶναι ἡ δικαιοσύνη».¹⁵ Ἄν δικαιοσύνη λέω τό μὴ ἀποκατασκευάσιμο, θά λέω ἔτσι τόν ὄρο τῆς ἀποκατασκευῆς ἢ τήν ἴδια: Κατεξοχὴν μὴ ἀποκατασκευάσιμη εἶναι ἡ μέθοδος ἀποκατασκευῆς. Ὅπως στόν Έγκελο ἡ ἀπόλυτη ἰδέα εἶναι ἡ μέθοδος μέ τήν ὁποία αἶρούμε ὅλες τίς ἄλλες ἐννοιες.

Νά πῶμε ὅτι ὁ Ντερριντά ἀντιμετωπίζει ἔτσι τόν κίνδυνο ἡ ἀποκατασκευή νά εἶναι μόνο ἓνας «ὀλοκληρωτικ[ός], ἄρα αὐτοαναίρουμεν[ος...] σκεπτικισμός», ὅπως ἔχει λεχθεῖ;¹⁶ Νάι.

¹¹ Παράθεμα ἀπό τό Ἡμερολόγιο τοῦ Locke πού περιλαμβάνεται στό *Essais*, ὁ.π., σ. 46.

¹² Βλ. «La mythologie blanche», 1971· μτφρ. Ἡ λευκή μυθολογία, Βιβλιοπωλεῖον τῆς «Ἐστίας», Ἀθήνα 2004.

¹³ Βλ. Γιώργος Φαράκλας, *Θέση καί ἀλήθεια*, Κριτική, Ἀθήνα 1997, σ. 129-142· «αὐτό τό πρᾶγμα», Νῆσος, Ἀθήνα 2001, κεφ. 10.

¹⁴ *Spectres de Marx*, Galilée, Παρίσι 1993, σ. 102, 15 σημ., 55, 56 (μτφρ. *Φαντάσματα τοῦ Μάρξ*, Ἐκκρεμές, Ἀθήνα 1995).

¹⁵ *Force de loi*, ὁ.π., σ. 35.

¹⁶ Τό 1995 ἀπό τή Βούλα Τσινορέμα ἀντιδρώντας σέ αὐτά τά κείμενα: «"Φαντάσματα" τοῦ Ντερριντά», *Μαρξισμός*, Μιά ἐπανεκτίμηση, Ἐταιρεία Σπουδῶν, Ἀθήνα 1997, σ. 312.

ἀλλά τό θέλει: "Ὅπως ἴσως στὸν Μονταίνο, ὁ αὐτοαναιρούμενος σκεπτικισμὸς ὑπερασπίζεται τὴ δικαιοσύνη. Ἀπὸ κεῖ καί πέρα, τό σημαντικὸ γιὰ τὸν στοχαστὴ πού ἤθελε νά σκεφετῆ τὴν ἱστορία μὴ σχετικιστικά¹⁷ καὶ ἔλεγε ὅτι ἡ πολιτικὴ εἶναι ἡ κύρια, ἂν καὶ ἄδηλη, μέριμνά του,¹⁸ εἶναι ποιὸ εἶδος κρίσης ἀρμόζει ἐδῶ, στὴν ἱστορία καὶ τὴν πολιτικὴ. Δικαιοσύνη δὲν εἶναι ἡ ἐφαρμογὴ κανόνων, ὅπου ἐφαρμόζονται περιττεύει, ἄρα δὲν ἔχει προσδιοριστικὸ ἀλλὰ ἀναλογιστικὸ χαρακτῆρα, κατὰ τὴν καντιανὴ διάκριση. Θὰ ἦταν ρυθμιστικὴ, ὅπως τό ἤθελε ὁ ἴδιος ὁ Κάντ, ἂν ἐφαρμόζονταν ἔστω μὴ γνωσιακοὶ κανόνες στὴν πολιτικὴ ἢ τὴν ἱστορία, καὶ αὐτό θὰ ἴσχυε ἂν δὲν ὑπῆρχε ἡ ἐπιτελεστικὴ διάσταση τῆς πράξης, κυρίως τῆς ἱστορικῆς ἢ πολιτικῆς, ὅτι θέτει καὶ ἄρα περιέχει τὸν κανόνα τῆς.¹⁹

Οἱ κίνδυνοι εἶναι προφανῶς ὁ συμβατισμὸς (ἐπιτελεστικὴ εἶναι μιά σύμβαση), πού ἀποτρέπεται μέ τὴν ὡς ἄνω ἀναλογιστικὴ ἔννοια προσδοκίας καὶ ὁ ντεσιζιονισμὸς, πού ἀποτρέπεται κυρίως δείχνοντας, κατὰ τοῦ Σμίτ, ὅτι ὑπάρχει μιά ἔννοια φιλίας πού περιλαμβάνει τὴν ἐχθρότητα.²⁰ Αὐτὴ ἡ ἔννοια εἶναι τό ἀντίθετο τῆς

ἐχθρας καὶ τό πλαίσιο τῆς φιλίας καὶ τῆς ἐχθρας. Ἔτσι ἐπιθεβαιώνεται ἐμμέσως ἡ εἰκασία, ὅτι ἡ δικαιοσύνη νοεῖται καὶ αὐτὴ ὡς πλαίσιο τῆς ἴδιας καὶ τῆς ἀδικίας. Καὶ πάντως ὅτι ὁ Ντεριντὰ ἀποκαθιστᾷ τὴ διαλεκτικὴ ἐφαρμογὴ μῆς ἔννοιας στό πλαίσιο τῆς ὅταν ἰδιοποιεῖται τὴ μονταϊνικὴ πολιτικὴ, τὴν αὐτοαναίρεση τοῦ σκεπτικισμοῦ.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

¹⁷ *Politics and Friendship*, Verso· μτφρ. Πολιτικὴ καὶ φιλία, Ἐκκρεμές, Ἀθήνα 1996, σ. 21.

¹⁸ *Entretiens avec Le Monde, Philosophies*, La Découverte-Le Monde, Παρίσι 1984, σ. 88.

¹⁹ *Force de loi*, ὁ.π., κυρίως σ. 38, 143 (ὄχι προσδιοριστικὴ κρίση), 56-57 (ὄχι «καντιανὴ ρυθμιστικὴ ἰδέα ἢ μεσσιανικὴ ἔλευση»), 60 (ὄχι «ρυθμιστικὸ ἢ μεσσιανικὸ» ὀρίζοντα).

²⁰ Στὴν ἀλληλονοσηματοδότηση τοῦ ζεύγους ἀντιθέτων ἐχθρός-φίλος, πού ὡς τέτοια ὀδηγεῖ στὴ «διαλεκτικὴ» ἐφαρμογὴ τῆς ἐχθρότητας σέ ὅλη τὴν ἀντίθεση στὸν Σμίτ, ὁ Ντεριντὰ ἀντιπροτείνει «τὴ δυνατότητα μῆς ἐμπειρίας τῆς φιλίας ἔξω ἢ ἐντεῦθεν τῆς ἀντιθετικῆς ἢ "πολεμικῆς" αὐτῆς λογικῆς» (ὁ.π., σ. 276), δηλαδὴ ἐφαρμόζει τὸν ἄλλο ὄρο στό ὅλον.

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΕΤΟΣ 79ο • ΤΟΜΟΣ 157ος • ΤΕΥΧΟΣ 1774 • ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005

- ΑΝΤΩΝΗΣ ΖΕΡΒΑΣ *10 Νέα Σχόλια (Ποιήματα)*
- ΜΑΡΙΟ ΒΙΤΤΙ *Μερικές πρόσφατες εξελίξεις στη μελέτη
της γενιάς του '30*
- ΛΕΟΝΑΡΝΤΟ ΣΑΣΑ *Μάτι κασίκας
Μετάφραση: Γιώργος Μαμαλάκης*
- ΜΠΕΝΟΥΑ ΓΚΡΕΑΝ *Χλιαρά τέρατα (Ποιήματα)
Μετάφραση: Έφη Χατζηφόρου*
- ΧΡΗΣΤΟΣ ΜΠΟΥΛΩΤΗΣ *Όταν ο Κολοκοτρώνης κάλπαζε προς Μαίριλιν
(Θεατρικός μονόλογος)*
- ΣΤΑΝΚΟ ΤΣΕΡΟΒΙΤΣ *Ό τελευταίος πειρασμός
Μετάφραση: Γιάννης Κιουρτσάκης*
- ΒΑΓΓΕΛΗΣ ΚΑΣΣΟΣ *Η ψυχοστασία μιάς γενιάς. Απάντηση
στόν Μάριο Μαρκίδη*
- ΘΑΝΑΣΗΣ Ε. ΜΑΡΚΟΠΟΥΛΟΣ *Χρῆστος Μπράδος*
- ΘΑΝΑΣΗΣ Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ *Σισώης και Άλέξανδρος. Διλήμματα για την
ἐκκλησιαστική ἀποστολή σέ ἐποχές παγκοσμιοποίησης*

Μηνολόγιο

ΝΙΚΟΣ ΛΑΖΑΡΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΒΕΝΪ • Μ. ΘΕΟΔΟΣΟΠΟΥΛΟΥ
ΛΑΟΝΙΚΟΣ ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΚΟΚΟΡΗΣ • Ν.Ε. ΚΑΡΑΠΙΔΑΚΗΣ
ΚΩΣΤΑΣ ΜΠΑΛΑΣΚΑΣ • ΣΤΑΥΡΟΣ ΠΕΤΣΟΠΟΥΛΟΣ • ΔΗΜΗΤΡΗΣ ΤΣΑΤΣΟΥΛΗΣ
ΣΤΑΥΡΟΣ ΖΟΥΜΠΟΥΛΑΚΗΣ • ΓΙΩΡΓΟΣ ΦΑΡΑΚΛΑΣ

Ίανουάριος 2005